

ליתן בשבת לפני העופות

נוהגין ליתן חיטין לעופות

במגן אברהם^{שס} כתב: יש נוהגין לתת חיטין בשבת שירה לפני העופות.

בספר כח יהודה^{שס} כתב: הדבר פשוט ומפורסם והמנהג התפשט ברוב תפוצות ישראל בקהילות ובכפרים לאנשי המוני עם, וגם לרבות נערים וזקנים בחורים ובתולות, ואחרון הם אפילו חשובי הלומדים והרבנים, אשר בפי כולם רגילים לאומרם בקולם בקלא דלא פסיק בלשון אשכנז אודר אין טייטשין 'א"ן שב"ת בשל"ח גיב"ט מ"ן דענ"ג אונד עשט מן ווערטש די פעגל' וכך הוא באמת המנהג עפ"י הרוב ימים קדמונים, ומנהג ישראל לדורות הוא דור אחר דור, ומסתמא מנהג ישראל תורה היא ולימוד צריך, ולפענ"ד באשר שכמה בני אדם רוצה לאמרו יש להם טעם, התיבה בשל"ח ר"ת הוא בשבת שירה לעופות נויש שהנוסח לאכול חיטים, ועפ"י רוב נתפשט אפילו בין אינם נימולים הדרים בכפרים ויש להם חיטים, מביאים בעיירות ובקהילות חיטים למכור על שבת בשלח לבני ישראל.

פעמי המנהג

אמרו שירה על הים

בספר תוספת שבת^{שס} כתב, דמרגלא בפומייהו דהעופות אמרו שירה על הים. ובערוך השולחן^{שסח} כתב: נ"ל דמנהג ישראל תורה וכו' דמרגלא בפי ההמון שהעופות אמרו שירה על הים ולכן אנו מחזיקין להם טובה, והכוונה כדי לזכור שמחת שירת הים.

זכר שבקריעת ים סוף האכילו את הציפורים

בספר זמירות אור השבת^{שסט} כתב, דהאדמו"ר הרי"צ מליובאוויטש זצ"ל סיפר בשבת בשלח שנת תש"ב בשם זקנו האדמו"ר הצמח צדק אשר בילדותו שמע מזקנו האדמו"ר הזקן שבעת שהיה קטן היה זקנו הרב ר' משה פויזנער מספר לו שזקנם המהר"ל מפראג זצ"ל קבע מנהג בשבת פרשת בשלח וציוה לכל מלמדי דרדקי ואבות הילדים לאסוף בשבת שירה כל הילדים לחצר ביהמ"ד. ואמר המהר"ל למלמדים שיספרו לתשב"ר את סיפור קריעת ים סוף האיך שהצפרים היו מזמרים ורוקדים בעת שמשו רבינו וכלל ישראל אנשים ונשים אמרו שירה,

שסה] או"ח (סימן שכ"ד סק"ז). שסו] שם. שסז] סימן שכ"ד (ס"ק י"ז). שסח] או"ח (סימן שכ"ד סעיף ג'). שסט] פרק ז' (עמ' קפ"ג, אות ג').

והילדים הקטנים קטפו פירות מהאילנות שבים והאכילו את הצפרים המזמרים. המהר"ל היה אומר לתת לילדים הקטנים קאשע [כוסמת], שהם יתנו ויזרקו להעופות ולצפרים, לאות ולזכרון להפירות מהים, ואח"כ היה המהר"ל מברך להילדים וגם היה מברך לאבות הילדים שיזכו להכניס בניהם לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

ציפורים נקראים בעלי השיר

בספר אמרי פנחס^{שע} כתב: הצפרים נקראים בעלי השיר, ואין בכל הבריאה שישיר זולת אדם, רק צפרים, כי השיר בא מן האויר, וראיה לזה כי כלי זמר אינו מנגן רק מהאויר, וכן אדם מי שיש לו ריאה גדולה או איזה אונא יתירה בריאה יודע לנגן, כי הריאה מליאה אויר, ולכן השירה נכתבה אריח על גבי לבינה, שיהי' אויר באמצע, וכן כלל התורה ג"כ נקראה שירה, כדכתיב^{שעא} כתבו לכם את השירה הזאת וגו', לכך יש בתורה פתוחות וסתומות, דהיינו אויר, לכך הצפרים השולטים ופורחים באויר הם בעלי שיר ומנגנים, לכך בשבת שירה נותנים להם גם כן חלק.

לרמז על שעשועי בני ישראל

בספר בנין שלמה^{שעב} כתב ששמע מרבו הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא זצ"ל שאמר בליל ש"ק בשלח תרי"ט: ענין מה שאומרים העולם שבשבת שירה צריכים לפזר קאשע לפני הצפרים, אמר, הענין הוא, משל למלך שהי' לו כמה מיני חיילות וכמה מיני כלי זמר משונים והי' לו מזה שעשועים רבים, אבל הי' לו צפור אחד שהי' יכול לזמר, וכשזה הצפור הי' מזמר הי' לו להמלך שעשועים הרבה יותר מכל מיני כלי זמר ומכל השעשועים, והנמשל הוא, מלך מלכי המלכים הקב"ה ברא כל העולמות ויש לו מלאכים שרפים חיות ואופני הקודש שעושים רצונו יתברך בכל עת ורגע ומשבחים לפניו תמיד, ואף על פי כן בחר השי"ת בעם בני ישראל שהם בעולם השפל שהם יעבדו אותו ויעשו רצונו, ומזה יש לו להקב"ה שעשועים גדולים יותר מכל העולמות מלאכים שרפים וחיות ואופני הקודש, ועל כן מה הוא המנהג שאומרים העולם ליתן לצפרים קאשע בשבת שירה, כדי לרמז על זה שרצון הבורא יתברך הוא בהשירות ותשבחות עם בני ישראל יותר מכולם, כמו משל הצפור כנ"ל, עכ"ל.

[שע] להרה"ק מקאריץ, שבת ומועדים (אות רכ"ג רכ"ד). [שעא] דברים (לא, יט). [שעב] לרבי מאיר יהודא לייבוש אבד"ק טורקא זצ"ל (ליקוטים תלפיות, אות ק"ו), וכ"ה בספר אמת ליעקב (פר' בשלח).

בספר כנסת ישראל^{שעג} מביא טעם זה בשם אביו הרה"ק מרוז'ין זצ"ל וסיים הנמשל בנוסח שונה קצת: והנמשל הוא, ישראל נקראים קן צפור, גם צפור מצאה בית, ובשעת יציאת מצרים וקריעת ים סוף כל המלאכים ושרפים היו אומרים שירה לפני הקב"ה, ולא ערבה לפניו כקול הצפור הבריה הקטנה, היינו בית ישראל אחות לנו הקטנה המנגנת ואומרת שירה^{שעד}.

הציפורים אכלו את שיירי המן

בספר נימוקי אורח חיים^{שעה} כתב: שמעתי עוד בזה טעם למנהג הלז לתת לפני העופות הצפרים בשם קדושי עליון הגה"ק רבי ר' מענדל מרימנוב זי"ע ועוד בשם קדושי עליון זי"ע לאשר מקובל אצלם כי דתן ואבירם רצו ברשעתם להכחיש דברי נביאות משה רבינו, וכאשר הגיד משה כי בליל יום השביעי לא ירד המן כי שבת קודש הוא, המה עשו בתחבולותם וקמו בלילה ופזרו מהמן שנשאר להם ולכל אחד מע"ש לחם משנה על יומים על הארץ, כדי שיוכלו להראות לפני העם שירד בלילה ליל ש"ק, והצפרים [עשו מן השמים כדי שלא יחרוך רמיה צידון] לקטו זאת קודם אור היום, וכאשר רצו הרשעים דתן ואבירם בבוקר ש"ק להראות לפני העם המן שהניחו שקרוותם לא מצאו מאומה כי אכלוהו כבר הצפרים. ופירש בזה 'ויהי ביום השביעי יצאו מן העם'^{שעו}, איזה המיוחדים כנ"ל הערב רב, 'ללקוט' מה שהניחו אתמול, 'ולא מצאו' כי אכלו כבר הצפרים טרם בואם, ועל זה נאמר^{שעו} 'עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורתי', דקאי על הרשעים הנ"ל והממאנים ומסרבים, וכו', וזהו הטעם בפרשת בשלח שקורין פרשת המן, על כן נותנים להצפרים חלקם קצת ממאכלי שבת לזכר הנס הלז, עכתד"ה.

ובעייז כתב בספר נחלה לישראל^{שעה} ששמע מהרה"ק רבי חיים אברהם ממיקולייאב זצ"ל שסיפר, שבהיותו משמש בקודש אצל חותנו הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זצ"ל שמע פעם בשבת שירה ששאל לחסיד אחד שהי' דרכו לנסוע להרה"ק מלובלין זי"ע לומר לו איזה דבר חידוש מרבו ואמר לו משמו טעם על המנהג לזרוק דבר מאכל בשבת שירה להצפרים כי דתן ואבירם הניחו מן המן ברחוב בשב"ק בכדי להכחיש דברי משרע"ה במאמרו שבת לא יהי' בו, והלכו

שעג] סו"פ בשלח. שעד] וסיים הרה"ק מסדיגורא זצ"ל ואמר (מובא באמת ליעקב שם): ואף שנפסק בשו"ע שאסור לתת מאכל לפני הצפרים בשבת, והטעם שאין מזונתן עליך, אומר אני, ישראל נמשלו לצפרים (מדרש שו"ט פרק פ"ד) והם צפורי בית על כן מזונתן על הקב"ה וצריך להשפיע להם שפע וברכה, כי צפרים הם נשמות ישראל כדאיתא תיקו"ז (תיקון ו' דף כא.) שקן צפור הוא הנשמה. שעה] סימן שכ"ד (אות א'). שעו] שמות (טז, כז). שעז] שם. שעח] להגרי"מ היבנער זצ"ל אבד"ק

הצפרים ואכלו אותם, וזו יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו, ר"ל לא מצאו מה שהניחו, על כן בשבת שירה שקורין פרשת המן נותנין לפנייהן מזונות בשכרן, ודפח"ח^{שעט}.

בספר הדרת קודש^{שפ} כתב טעם ליתן 'חיטים' דייקא לעופות, בשכר שהם אכלו את המן שהניחו דתן ואבירם כנ"ל, והנה המן הי' כגרעיני חיטין כמו שמביא הרב החיד"א בספרו נחל קדומים^{שפא} בשם רבינו אפרים, דהמן נעשה כגרעיני חטה מגובל כעיסה שיש בה מים הרבה, וזהו 'ודגן שמים נתן למו'^{שפב}, מקריבין למו למנחות וללחם הפנים, עכ"ד, ואם קבלה נקבל עכ"ד החיד"א, ולפי"ז יומתק שפיר המנהג ליתן לעופות 'חיטים' דייקא בשכר שאכלו את המן כנ"ל, כי המן הי' כגרעיני חטה.

לרמזו 'השלך על' הי' יהבך והוא יכלכלך^י

בספר אור פני משה^{שפג} כתב: מנהג ישראל תורה היא שנוהגים לזרוק בשבת שירה מזונות לצפרים עפות כמדומה לי שהוא רמז נכון למבינים על פי מאמר ר"מ אלשיך זלה"ה^{שפד} ז"ל בקיצור, למען ידעו ויראו הדורות איך אשר בוטחים בישועתו יתברך בלב שלם הוא ממציא מזון להם כאשר המציא לישראל במדבר אשר יצאו ממצרים ולא אמרו איה צדה לדרך כו', ומהם יראו וכן יעשו גם הדורות הבאים להשליך על ה' יהבם והוא יכלכלם ע"ש, ונודע מאמר חז"ל^{שפה} שישראל נמשלו לצפור כו', ועתה בעונינו חרב בית המקדש ונגנזה צלוחית המן, ואין רמז זה מוחש, לכך נהגו בשבת שירה אשר שם נאמר פרשת המן, זורקים מזונות לצפרים, להורות, אם ישראל הנמשלים לצפור יפנו את עצמם מעסקיהם ויעסקו בתורה ומצות, אז ימציא השי"ת להם מזונות בלי עמל ויגיעה וירד להם המן מלמעלה, כאשר הצפרים מוצאים מזונותיהם נזרקים למעלה על גגותיהם, והוא רמז נכון, ואולי ישמעו רוב בני תמותה הנבוכים בארץ על המחיה ועל הכלכלה, ויקרבו לבם לעבודתו יתברך, ואזי ישלח לנו גואל צדק בב"א.

ניזנוב (שער בת רבים, אות י"ז). **שעט**] וראה בספר עשר עטרות (מערכת הה"ק מפרימשלאן, מאמר קדישין) ובספר פרדס יוסף (פר' בשלה) שמביא כן בשם הרה"ק ר"מ מפרימישלאן עצמו. בספר מטעמים (שבת אות ב') מביא טעם זה בשם הרה"ק רבי שמחה בונם מפשיסחא זצ"ל. **שפ**] להגרי"מ מניזנוב (דף מ' ע"ב במכתב מחתנו הגרש"צ ווייגער אבד"ק קרופטש). **שפא**] פר' פקודי (עה"פ ויערך עליו ערך לחם). **שפב**] תהלים (עח, כד). **שפג**] להרה"ק מפשעווארסק, פר' בשלח (ד"ה מנהג). **שפד**] שמות (סו"פ ט"ז). **שפה**] שמו"ר (ה, ו).

לרמז בלא אמונה קשין מזונותיו של אדם כקרי"ס

בספר בך יברך ישראל^{שפ} כתב: העולם אומרים אשר בשבת שירה נותנים קשיא לצפורים, בפרשה הזאת נאמרה הנס הגדול מקריעת ים סוף ופרשת המן ומלחמת עמלק, במדרש תנחומא איתא עה"פ ויאמינו בה', בשכר אמונה ירש אאע"ה העוה"ז והעוה"ב, שנאמר^{שפ} והאמין בה', וכן במשה ויהי ידיו אמונה^{שפח}, זה השער לה' צדיקים יבואו בו^{שפט} אלו בעלי אמונה וכו', השער הזה בעלי אמנה נכנסין בו וכו', ואין הגליות עתידות להיגאל אלא בשכר אמונה שנאמר^{שצ} תשורי מראש אמנה וגומר וארשתיך לי באמונה, הא למדת שגדולה אמונה וכו' ע"ש, נראה לי אשר תכלית הבריאה הי' להביא את ישראל לאמונה, וכן אמר ירמיה הנביא^{שצא} עיניך הלא לאמונה, וכל הניסים שהראה הקב"ה לאבותינו במצרים הי' התכלית מזה להביא אותם לאמונה הפשוטה, וכן נאמר שם ויאמן העם^{שצב}. וכן בקריעת ים סוף אמר הקב"ה למשה מה תצעק אלי^{שצג} [וכו'], אמנם רצון הקב"ה להביא בלבבם האמונה הפשוטה, לכן אין כאן מקומו לצעוק רק להאמין, וזהו דבר אל בני ישראל ויסעו, וכן עשו, והראשון הי' נחשון בן עמינדב שקפץ לתוך הים, ולכן נאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו, ולכן אמרו חז"ל^{שצד} קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, וכי קי"ס קשה הי' להקב"ה הלא ברוח פיו נערמו מים ונשפת ברוחך כסמו ים, אמנם כמו שרצון הקב"ה בקי"ס הי' שיאמינו באמונה פשוטה וידעו כי כל יכול, וגם להאמין בהצדיק כמ"ש ויאמינו בה' ובמשה עבדו. כמו כל בעיני פרנסה רצון הקב"ה שכלם ידעו באמת ובאמונה שלימה כי הקב"ה יודע ממנו ולא ישכחו ולא יעזבוהו ויודע כל הצטרפות שלו וכאשר יהי' לו אמונה שלימה בהקב"ה, ומה גם אם מקושר להצדיק אשר הוא המשפיע כמו שנאמר^{שצה} כל העולם לא ניזון אלא בשביל חנינא בני, כי הוא השביל והצינור, אע"פ שרואה לפעמים הסתרה בזה, יאחזו אז באמונה כד"א^{שצו} ואמונתך בלילות, כי אם יחשיך לו ח"ו אז יתחזק באמונה שלימה אזי בודאי יעזור לו השי"ת, ולכן כתיב פרשת המן בסדר אחד עם קי"ס, וע"ז אמרו קשין מזונותיו של אדם כקי"ס [וכו'], אמנם אלה אשר אין להם אמונה נודד הוא ללחם, כצפור נודדת מקנה כן

שפן] להרה"ק מאווערנא זצ"ל נכד הרה"ק מרוז"ן זצ"ל (פר' בשלח, ד"ה העולם). שפז] בראשית (טו),

ו). שפח] שמות (יז, יב). שפט] תהלים (קית, כ). שצ] שה"ש (ד, ח). שצא] ירמיה (ה, ג).

שצב] שמות (ד, לא). שצג] שם (יד, טו). שצד] פסחים (קית.). שצה] ברכות (יז:). שצו] תהלים

איש נודד ממקומו^{שצז}, לכן נותנים להצפורים קשיא [קאשע] להורות הכוונה למה 'קשין' מזונותיו כקריעת ים סוף, יען אין להם אמונה.

לרמז שהפרנסה אף בלא השתדלות

בספר ישמח ישראל^{שצח} כתב: ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו' למען אנסנו הילך בתורתי אם לא, כמאחז"ל^{שצט} לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן, והיינו שכל אחד ואחד דימה בנפשו שלומד ומקיים מצות ה', והכל הוא מכחו ויגיעתו, וע"ז אמר להם 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים', היינו בלי פעולות בשר ודם אף בלתי הזריעה, למען דעת כל עמי הארץ כי הכל הוא מאתו ית"ש, וזהו הרמז לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן שהיו יודעים כי הכל הוא מאתו ית"ש ומכח הדעת שחנן להם מאוצר מתנת חנם, וז"ש פרישה^ה לומר בכל יום פרשת המן וסגולה הוא לפרנסה, כי במחשבתו שחושב ואומר כחי ועצם ידי עשה לי חיל הזה עי"ז הוא מסתים כל צנורות ההשפעה אבל ע"י ידיעה אמיתית כי הכל הוא מאתו ית"ש עי"ז הוא ממשיך מקור ההשפעה. ועפ"י דברינו מיושב קושיית המגן אברהם^{תא} על מנהג העולם להשליך מזונות לעופות בשבת שירה כיון שאין מזונותן עליך א"כ הוי טירחא שלא לצורך, ועפ"י דברינו הנ"ל מובן דהנה בשבת שירה אנו קורין פרשת המן ואחר התבוננות מהקריאה זו שמורה למען דעת האמיתית כי הכל היא מאתו ית"ש אף בלתי פעולות בשר ודם אנו משליכין מזונות לעופות, והרמז כי הבהמות אף במיעוט דעתם חושבים הלא אנחנו עושים לבעה"ב ומשום זה הוא מפרנס אותנו, אבל העופות אין להם לחשוב זאת ויודעים שפרנסתן הוא בלתי פעולתם, וזאת מעורר אותנו למען נדע גם כן כי הוא הזן ומפרנס לכל, והכל הוא מאתו ית"ש אף בלתי פעולתנו רק כח והשגחת הבוב"ה.

לעורר השפעת פרנסה

בספר חמרא טבא^{תב} כתב, י"ל במנהגינו להשליך אוכל לפני הצפרים בשבת שירה, כי אנו רואים בטבע של הצפרים המשוררים כי כל זמן שלא שבעה נפשם אוכל אינם משוררים בקול שיר רק מצפצפים כדרך הרעבים, וגם בעת שהם משוררים עומדים רק במקום אחד ולא נעים ונדים, על כן בשבת הזה אשר השי"ת מקבל נחת רוח בשירה וזמרה של עם קרובו, על כן מנהגינו להשליך אוכל לפני

שצז] משלי (כו, ח). שצח] להרה"ק מאלכסנדר, פר' בשלח (אות ד'), וע"ע שם מש"כ (אות א' וסוף אות ג'). שצט] מכילתא (פר' בשלח א'). ת] או"ח (סי' א' בשם ירושלמי ברכות). תא] סימן שכ"ד. תב] להרה"ק רא"ש מבארניב, פר' בשלח.

הצפרים לרמז למעלה כי להיותינו משוררים לפניו ית' צריכים אנחנו שהשי"ת ישפיע לנו כל צרכינו פרנסה בריות ונחת ושלא נהי' נצרכים להיות נע ונד, רק לכל אחד ואחד תהא פרנסתינו בביתנו בכל טוב, אז יהי' בכוחינו לשורר לפניו ית', כי אנחנו כטבע הצפרים, וכמו כן כאשר לקחו ביזת הים מיד פתחו בשירה, כן יעזור לנו השי"ת בפרנסתינו בכל טוב לעבודתו ית"ש תמיד בהרחבה ונחת כי"ר אמן.

ליקח שפע הפרנסה מאומות העולם

בספר עטרת ישועה^{תג} [כתב: מה שנוהגין העולם לזרוק בשבת שירה מאכל שעורים הנקראת קשי"א לצפרים, כי עיקר עבודתנו להמשיך עלינו השפעות פרנסה, ודייקא ע"י שיקח השי"ת השפע מהאומות העולם, כמ"ש מרן זצ"ל [בעל אמרי נועם] על כי הרס תהרסם ושבר תשבר מצבותיהם^{תד} עיי"ש, והנה רזא דקריעת ים סוף נאמר במדרשים^{תה} שהי' ע"י יעקב אע"ה בסוד ובקעהו בזכות יעקב, וכמו שאיתא בבעל הטורים, והנה ב"פ יעקב"ב מלא עולה צפ"ר, בסוד ויעקבני זה פעמים^{תו}, ועולה עש"ו, וע"כ אמר אנכי עשו בכרך, כי ב' פעמים יעקב"ב עולה עש"ו, וזהו שאנו נותנין הקשיא להצפור, היינו שלא יהי' לנו קושיא על השי"ת על מה כל הגוים שלוים ושקטים ואביוני עמך דווים וסחופים, כי בכל קרי"ס ברוא דיעקב"ב ירשו זרע יעקב הפרנסה ויקחו השפע מהאומות העולם, וישאר הקשיא אצל זרע עש"ו העולה צפ"ר.

לרמז שבזכות התורה נקרע הים

בירחון כרם שלמה^{תו} מביא מכת"ק של הרה"ק רבי משה מרוזוואדוב זצ"ל: דהנה קרי"ס הי' בזכות התורה כדאיתא במדרש 'והמים להם חומה מימינם ומשמאלם', 'מימינם' בזכות התורה שהן עתידין לקבל שנאמר^{תח} מימינו אש דת למו, ולרזא דא כווננו בני ישראל באמרם אשיר"ה לה' כ"י גא"ה^{תט}, שעולה בגי' תור"ה, ונודע מדברי חז"ל^{תי} עה"פ^{תיא} ובני רשף יגביהו עוף, אין עוף אלא תורה, על כן משליכין להם צידה, לרמז שבזכות התורה נקרע הים לישראל.

בספר מטעמים^{תיב} כתב: עוד נוכל לומר על דרך הצחות, משום שאיתא במדרש^{תיג} עה"פ והמים הי' להם חמה^{תיד}, חמה כתיב, מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה, אם להציל, אם ח"ו להטבע עם המצרים, לפי ששר של מצרים

[תג] להרה"ק מדזיקוב, ליקוטים (ח"ב אות נ"ב). [תד] שמות (כג, כד). [תה] עיין שמו"ר (כא, ח) ומכילתא (שמות יד, טו). [תו] בראשית (כו, לו). [תז] שבט תשל"ח. [תח] דברים (לג, ב). [תט] שמות (טו, א). [תי] ברכות (ה). [תיא] איוב (ה, ז). [תיב] שבת (אות ג'). [תיג] ילקוט (אות רל"ד). [תיד] שמות (יד,

קטרג עליהם הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, ועל כן הי' מתוח עליהם דין קשה, אך מחמת מה ניצולו, בשביל מימינם ומשמאלם, בזכות התורה שעתידין לקבל שיש בה בחינת ימין ושמאל, וזה הכוונה מימינם ומשמאלם, ואם אין ישראל אין תורה, ואין בית המקדש, ואין מקום לשכינה בארץ. ולזאת בא הרמז הדינא קשיא [קאש"ע] שנותנים לצפרים ועופות, והוא כינוי לשכינה ולתורה ולנשמות ישראל, עי' בתיקוני זוהר^{תטז}, ובגמ' ברכות^{תטז} ואין עוף אלא תורה שנאמר^{ת"י} התעיף עיניך בו, וגם ציפורים אותיות צרופים, והם צירופי האותיות שבתורה שלא הי' להם מקום בארץ, וגם ע"י השירה נמחלו להם לישראל, והשיר נרמז בהציפורים כנ"ל [שהם נקראים בעלי השיר].

בני ישראל מזמרים בקול כצפרים

בספר אזור אליהו^{תי"ח} כתב טעם על מה שנוהגין העולם בשבת שירה ליתן מאכל הנקרא קאש"י לצפרים, הענין בזה, קאש"י נוטריקון שמע י' קולי אקרא^{תי"ט} והצפרים הם מזמרים בקול, ועל השיר הזאת נאמר^{ת"כ} עת הזמיר הגיע, לכן נותנים להם בשבת זה, להראות כי גם בני ישראל הם בבחי' זמר וקול.

דעת האוסרים

איתא בגמ' שבת^{תכ"א}: כדתניא נותנין מזונות לפני כלב ואין נותנין מזונות לפני חזיר. ומה הפרש בין זה לזה, זה מזונותיו עליך וזה אין מזונותיו עליך. ונפסק בשו"ע^{תכ"ב}: אין נותנין מים ולא מזונות לפני דבורים, ולא לפני יוני שובך ויוני עליה, ולא לפני חזיר [שאין מזונתן עליך], אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולים ויוני בייתות וכן לפני כלב שמזונותיו עליך. וכתב המגן אברהם^{תכ"ג} יש נוהגין לתת חטין בשבת שירה לפני העופות ואינו נכון שהרי אין מזונתן עליך. ובשו"ע הרב^{תכ"ד} ובמשנ"ב^{תכ"ה} כתבו: יש נוהגים לתת חטים לפני העופות בשבת שירה ואינו נכון שהרי אין מזונותיהם עליך.

בספר נוהג כצאן יוסף^{תכ"ו} כתב: ולא באתי להודיע הכא המנהג אלא להזהיר העם הנוהגים ליתן חטין לפני העופות דאסור מפני שאין מזונתן עליך. גם הגאון רבי יעקב עמדין כתב בסידורו^{תכ"ז}: מה שנהגו לתת חיטין לפני העופות שטות הוא ואיסור.

(כב). תידין תיקון ו'. תטו] דף ה' ע"א. תטז] משלי (כג, ה). תיז] להרה"ק ר"א אב"ד וויסקיט, סו"פ בשלח. תיח] תהלים (כו, ז). תיט] שה"ש (ב, יב). תכ] דף קנ"ה ע"ב. תכא] סימן שכ"ד (סי"א). תכב] שם (סק"ז). תכג] שם (סעיף ח'). תכד] שם (ס"ק ל"א). תכה] הל' חלוק הפרשיות (פר' בשלח אות ג'). תכו] חודש שבט (אות י"א).

ובארחות רבינו להגרי"י קנייבסקי^{תכח} מובא שהחזו"א נשאל אם מותר ליתן שיריים של חמין לציפורים בשבת שירה והשיב שאסור כמש"כ המג"א והמשנ"ב.

דעת המתירים

מצוה ליישב המנהג

בספר נימוקי אורח חיים^{תכט} כתב: וידוע כי הקדושים כאלו ובפרט הגה"ק רמ"מ מרימנוב, מלבד גודל צדקתו וקדושתו, הם דברים שראו מפי גאון וגדול כמותו גם בנגלות התורה, וכי שיך לומר שפירוש ונתן טעם למנהג שהוא לכאורה כנגד השו"ע והמג"א, על כן צריכין אנו למשכוני נפשו ליישב הדברים.

בחורף מותר כיון דלא שכיחי מזוני

העולת שבת^{תל} כתב דלדין הא דאסור ליתן מזונות לפני יונים, דוקא בקיץ דשכיח להו חטי ושערי בשדה, אבל בחורף דליכא מידי בשדה, אף על גב דאין מזונותיו עליו מותר לתת לפניהם מזונות. וכתב שבר"ן משמע כדבריו^{תלא}.

בספר נימוקי או"ח^{תלב} כתב: ובפרט דגם נפש היפה יוכל לסמוך על זקני הלבוש דמתיר בזה בימות החורף לתת לכל עופות גם אין מזונותן עליך, משום שאין מצויין להם בשדה, וכו' וכיון ששבת שירה הוא בימות החורף על כן אתי שפיר מנהגן של ישראל.

מניח שלא בפני העופות

בספר מקור חיים להחות יאיר^{תלג} כתב: במג"א שאין לתת חיטים בשבת שירה לפני העופות ולי נראה דלא נאסר רק בשנותן לפניהם דמינכרא לכל שטורח בשבילם, וכאן דמניח לפני החלון מה קעביד, עכ"ד. היינו שהוא מניח בחלון אר בחצירו שלא בפניהם קערה עם פירורים, והעופות באים אח"כ ונוטלים מעצמם מותר, דאין זה בכלל מאכיל.

נהגו כן לשם מצוה

בספר תוספת שבת^{תלד} כתב: ואפשר דכיון שנהגו כן לשם מצוה, דמרגלא בפומייהו שהעופות אמרו שירה בים, לכך אין להקפיד בכך, וכה"ג כתב באליה

[תכז] ח"א (אות ר"א). [תכח] סימן שכ"ד (אות א'). [תכט] שם (סק"ק י"ז). [תל] היינו דהר"ן בשבת (שם) כתב לחלק בין מזונות דשכיחי למזונות דלא שכיחי, אמנם הב"י כתב דלא כהר"ן אלא כשיטת הרי"ף והרמב"ם דאין נפק"מ אם שכיחי אם לא ולעולם אסור, ועפ"י פסק המג"א דאין ליתן בשבת שירה לציפורים וכנ"ל ודחה דברי העולת שבת, ובחזו"א (סימן נ"ט סק"א) כתב דהסוגיא מוכיחה כהר"ן ואין הכרח דהרי"ף והרמב"ם חולקים ועל כן הסומך על דברי הר"ן לא הפסיד. [תלא] סי' שכ"ד, אות א'. [תלב] סימן שכ"ד (סי"א). [תלג] להגר"א מייזליש אבד"ק פאריצק, שכ"ד (סקי"ז).

רבה בשם מעדני יו"ט^{תלה} דהא דנוהגין בשמחת תורה לפזור פירות, והנערים מלקטים ונותנים לסלים, דאסור לעשות כן משום דהוי עובדא דחול כמבואר שם, היינו דכיון דעושין כן לשמחה לא הקפידו בכך, אם כן אפשר דהוא הדין נמי לענין זה, כן נראה ליישב מנהג זה.

טורחין בשבילנו ולא בשביל הבעלי חיים

בספר ערוך השולחן^{תלו} כתב: יש מתרעמים על מה שהמנהג בשבת שירה לזרוק חטין לפני העופות והרי אין מזונותן עליך, אבל נ"ל דמנהג ישראל תורה שהרי אין אנו טורחים בשבילם אלא בשבילנו דמרגלא בפי ההמון שהעופות אמרו שירה על הים ולכן אנו מחזיקין להם טובה וא"כ הכוונה כדי לזכור שמחת שירת הים ולית לן בה.

שיירי מאכל העומדים להזרק

באש"ל אברהם^{תלו} כתב, גם דאין ליתן בשבת ויו"ט מזונות לפני בע"ח שאין מזונתם מוטל עליו, מכל מקום כשמשליך מאכל מידו בלאו הכי, והי' זורק למקום אחר, י"ל שמותר לזרוק לפני בע"ח, כן נ"ל, וכ"ש אם בלאו הכי הי' זורק שם.

לעורר רחמי שמים

בספר נימוקי אורח חיים^{תלח} כתב: הנה כתב המג"א^{תלט} דמשמע בגמ' דמותר ליתן בשבת מזונות לכלב אפילו שאינו מגדלו בביתו, ומקורו ציין המחצית השקל מגמ' שבת^{תמ} יודע הקב"ה בכלב שמזונותיו מועטים לפיכך שוהה אכילתו במעיו ג' ימים וכו', אר"ה ש"מ אורח ארעא למשדא אומצא לכלבא וכו', והבין המג"א דהך 'אורח ארעא' הוי כמו מצוה, וע"כ מותר ליתן בשבת גם לכלב שאינו שלו ע"ש, הנה מלבד שהשיגו האחרונים על ראיית המג"א, יש להקשות עוד, כי על מ"ש בגמ' יודע הקב"ה בכלב שמזונותיו מועטים, פרש"י שאין אדם חס עליו לתת לו מזונות הרבה, והנה אם היה בזה אפילו סרך מצוה לתת מזונות לכלב, א"כ אין מזונותיו מועטים דהלא יודע הקב"ה בעמו ישראל רחמנים בני רחמנים וחפצים במצות הש"י, וניחא להו לאינש למיעבד מצוה, א"כ כל אחד יזכה בו לתת מזונות לכלב, וא"כ מזונותיו מרובים ולא מועטים, אלא ודאי דמה דקאמרי בגמ' 'אורח ארעא למישדא אומצא לכלבא' היינו דרך ארץ בלבד מרחמנות בני אדם וכי הלבב לרחם גם על הכלב ולתת לו, ולא משום סרך מצוה כלל, ע"כ לא שייך חזקת כשרות בישראל שיתנו לו, ושפיר אמרו שמזונותיו מועטים.

תלד] סוף סי' של"ה. תלה] או"ח (שכד, ג). תלו] בוטשאטש, סי' שכ"ד. תלז] שם. תלח] שם
סק"ז. תלט] דף קנ"ה ע"ב.

ולפי"ז בודאי אין שום מצוה מיוחד ליתן מזונות לכלב שאינו שלו יותר משאר בע"ח, אלא יש ענין לרחם על כל בעלי חיים וליתן להם מזונות, כדי לעורר רחמי שמים על עצמותם^{תמא}, א"כ לפי"ז יש לקיים מנהגינו ליתן מזונות לעופות בשבת שירה, כי אף שבודאי אסור להאכיל לבע"ח בשבת, שהרי אין מזונתם עליך, ואפילו לכלבים כנ"ל, מכל מקום אם הוא מאכילם כדי לעורר רחמי שמים, בודאי איכא מצוה ומותר, ובפרט בשבת שירה דמנהגן של ישראל תורה מטעמים הנז"ל, לאסור זה אין שום טעם וסברא.

אין לחוש לצידה

בספר מנורה הטהורה^{תמב} כתב: אפשר כיון דפלוגתא הוא בש"ס בפרק מי שהחשיך^{תמג}, דהמתיר סובר דבשבת אין לחוש בנתינת מזונות דיבא לצוד, דשבת חמירא, וכמ"ש התוס' בריש אין צדין^{תמד}, ולפי"ז י"ל דליתן בשבת שירה מאכל על הגג ואין העופות לפנייהם, בכה"ג לכו"ע לא גזרי פן יבוא לצוד, כיון דאינו רואה את העופות כלל. ומסיים שם: ובזמנינו כבר נתבטל המנהג^{תמה}.

נכון על ידי קמנים

עוד כתב באשל אברהם^{תמו}: לגבי שבת קודש שאין להאכיל לבעלי חיים שאין מזונתם על האדם, וכמ"ש המג"א לגבי מנהג הצפרים בשבת שירה, אני נוהג לזרוק מאכל לחתול ע"י קטנים שבזה אין עוד קפידא לכו"ע, וכן נכון גם כן לגבי שבת שירה, גם שע"י עופות שבבית גם כל יש די בקיום המנהג וטעמו מסתמא, על כל זה אולי יש איזה טעם נכון ביותר לגבי צפרים שבחוץ דוקא, ונכון ע"י קטן, שאין זה בגדר שבות גמור, ואין קפידא לכו"ע בזה. אמנם סיים דבריו, אך כעת נראה שנשתקע המנהג וזורקים רק לעופות של עצמם שבבית.

[תמ] וכתב שם בתו"ד: הוא ע"ד שאמרו בגמ' (ב"מ פה.) 'יסורי דרבי ע"י מעשה הלכו, יומא חד הוי קא כנשא אמתיה דרבי ביתא, הוי שדיא בני כרכושא וקא כנשא להו, אמר לה שבקינהו, כתיב (תהלים קמה, ט) ורחמיו על כל מעשיו, אמרו הואיל ומרחם נרחם עליה'. הרי מזה שיש ענין לרחם על כל בע"ח, ואפי' על בני חולדה שאין בהם שום צורך, וכ"ש על כלבים ועופות, שכל שמרחם על בע"ח מעורר רחמים מן השמים על עצמו. [תמא] להרה"ק רבי עוזיאל מייזליש זצוק"ל תלמיד המגיד ממעזריטש, סימן שכ"ד (קני המנורה, אות י"ט). [תמב] שבת (שם). [תמג] ביצה (כג: ד"ה ואין). [תמד] וכן המנהג היום בכמה קהילות ומקומות שלא להניח. [תמה] סי' קס"ז (ס"ו).

להניח בערב שבת

בתורת שבת^{תמז} כתב: מהיות טוב יש ללמד את העם להניח בערב שבת סמוך לחשיכה כדי שיאכלוהו העופות בשבת ובזה יצאו מכל חשש.

להניח ביום א'

בארחות רבינו להגרי"י קנייבסקי זצ"ל^{תמח} מובא דמנהג בעל הקהלות יעקב היה להניח האוכל להצפורים ביום ראשון.

